

Pók Attila

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG HELYE A MAGYAR TÖRTÉNELEMBEN

A legtöbb nemzet és állam történetének vannak alapvető, az adott közösség minden tagja számára üzenetet (ha nem is feltétlenül mindegyikük számára ugyanazt az üzenetet) hordozó viszonyítási pontjai. A francia forradalom a franciáknak, Hitler náci birodalma a németeknek, Rigómező a szerbeknek, Fehérhegy a cseheknek, a felosztások a lengyeleknek, Gyulafehérvár a románoknak s így tovább. Olyan kulcsfontosságú események, amelyek a történelmükkel foglalkozás minden lehetséges szintjén megkerülhetetlenek. Szakmai kihívások a történész számára, retorikai alapelemek a politikusi közbeszédben, a közösségi kohézió építésének építőelemei az oktatásban, nagymama és unoka beszélgetésének témái a társadalmi közmezlékezetben. A múlt sokfajta módon válik történelemmé s kevés divatosabb téma van ma a szakmánkban, mint e folyamat sajátosságainak vizsgálata.

Aligha kérdőjelezi meg bárki, hogy a huszadik századi magyar történelemben ez a viszonyítási pont Trianon, sőt talán úgy is fogalmazhatnánk, hogy a történelmi értelemben vett jelen Trianonnal és közvetlen előtörténetével kezdődik nemzeti és állami történelmünkben. A nemzeti és állami létet befolyásoló kárpát-medencei, európai és globális nemzetközi viszonyokban, a társadalomszerkezetben, a politikai kultúra alakulásában mai problémáink eredőit keresve előbb-utóbb akaratlanul mindig ide jutunk vissza. Az elmúlt fél évszázad igen gazdag kutatási termésétől függetlenül mai közmezlékezetünkben leginkább Trianon közvetlen előtörténete részeként jelenik meg a Tanácsköztársaság. Szakmánk számára négy évtizede a Tanácsköztársaság számos forrás alapján érdemben kutatott szaktudományos téma, bár a legutóbbi években kevés kolléga választja témául. Hajdú Tibor, Borsányi György, Kende János, Litván György, L. Nagy Zsuzsa, Ormos Mária, Pastor Péter, Péteri György, Raffay Ernő,

Romsics Ignác, Salamon Konrád, Szarka László, Varga Lajos, Tőkés Rudolf, Völgyes Iván, Vörös Boldizsár vonatkozó munkái, a nem jelentéktelen helytörténeti irodalom gazdag anyagra építve vitáznak egymással, és a szintézisek túlnyomó része is külön fejezetben tárgyalja a forradalmak korát. A tudomány szintjén tehát szerintem a viták ellenére nem kérdéses, hogy a Tanácsköztársaság a magyar történelem integráns része. A politika és közbeszéd azonban gyakran sokat torzít, és Trianonhoz kapcsolva igen gyakran a baloldaliság valamennyi árnyalatának kompromittálására használja fel a Tanácsköztársaság emlékét.¹

Így, amikor a 90 évvel ezelőtti Tanácsköztársaságot kívánjuk elhelyezni nemzeti és állami történelmünk folyamában, akarva-akaratlanul jelenünk dilemmáival is foglalkozunk. Bizonyítandó, a kutató szakemberek körében alapjában talán nem vitatott tétel: a Tanácsköztársaság nem felelőtlen kalandorok, nemzetietlen bűnözők által vezetett pillanatnyi kisiklás, puccs, hagyományainkból kiiktatandó tragikus intermezzo, Trianon legfőbb oka, hanem egy kudarcos kísérlet sok-sok évtized alatt felgyűlt, a háború következtében különösen robbanékonyra vált politikai és társadalmi feszültségek megoldására. Sőt, e gondolatot tovább folytatva: mint cseppben a tenger, tükrözi e néhány hónap a modernkori magyar és mutatis mutandis közép-kelet-európai politika-, társadalom- és eszme-ideológiatörténet ma sem lezáratlan alapkérdéseit, dilemmáit. Előadásom második részében szeretném röviden bizonyítani ezt a tételt, először azonban csak néhány, szerintem különösen fontos, a tudományt és a közvéleményt is formáló mozzanatra koncentrálni szeretném áttekinteni a Tanácsköztársaság magyar történelemben elfoglalt helyével kapcsolatos fő nézeteket. Nem vállalkozom rendszeres historiográfiai áttekintésre,² csak arra utalok előljáróban, hogy pozitív értelemben leginkább Gratz Gusztáv, Hanák Péter, Litván György és Szűcs Jenő, negatív

¹ Egy friss példa: „Szamuely Tibor, Kun Béla, Rákosi Mátyás és Farkas Mihály mai, magukat baloldalinak és liberálisnak mondó utódaira nincs szüksége a magyar közéletnek. Tenni fogunk a magyargyűlölet ellen!” Vona Gábor a Jobbik és a Magyar Gárda Egyesület elnöke közleményéből. 2009. április 21. <http://www.jobbik.hu/node/6310>. E jobboldali radikális álláspont jellegzetes szóhasználata a magyarországi közélet szereplőit „Magunkfajtákra” és „Magukfajtákra” osztja.

² Ezt legfrissebben Hajdú Tibor tette meg a Magyar Történelmi Társulatban tartott 2009. március 17.-i előadásán. Ld.: www.tortenelmitarsulat.hu

értelemben elsősorban Szekfű Gyula, John Lukács és Salamon Konrád értékelései inspirálták gondolatmenetemet.

Rendkívüli módon leegyszerűsítve azt mondhatom, hogy a szakmánkba kerülésem óta eltelt mintegy három évtized során a magyar történelem fő vonalának *öt ideáltipikusnak tekinthető* végiggondolásával találkoztam.

Az *elsőt* nevezzük kurucosan romantikus – osztályharcos – dogmatikus nacionalista, kincstári optimistának (politikai megnyilvánulása a *Forradalmi Ifjúsági Napok* nevű 1965-től 1989-ig évente országosan megrendezett eseménysorozat volt, szemléleti alapműve Mód Aladár: *Négyszáz év küzdelem a független Magyarországért* című, a II. világháború alatt írt, 1945 után számos kiadásban publikált műve), a *másodikat* enyhén labancos szociologizáló-realista, nemzeti illúzióoszlató, melankolikus-tragikusnak (Hanák Péter történetszemlélete tükrözi leginkább), a *harmadikat* liberális-demokratikus, októbrista optimista köztársaságinak (különösen Litván György, Kende Péter számos munkájában jelenik meg), a *negyediket* keresztény-nemzeti-humanista-hazafiasnak (Antall József 1989–1993 közötti történetpolitikai kijelentéseihez kapcsolódva formálódik), az *ötödiket* posztmodern, relativizáló, mikrotörténeti, társadalom- és mentalitás-történetre koncentrálónak (átfogóan a Hajnal István Kör). Alapkérdés e felfogások megkülönböztetésében az „objektív” és „szubjektív”, „belső” és „külső” elemek arányának és viszonyának taglalása valamint a „haladó” és „reakciós”, „szerves” – „szervetlen”, „egészséges” – „kóros” tendenciák megkülönböztetése nemzeti történelmünkben, vagy az ilyen szempontú minősítések lehetőségének elutasítása.³

Az *első felfogás* pillérei: 1437, 1514, 1703, 1848, 1918–19 és 1945. A magyar történelem dinamikáját a politikai küzdelmek, leginkább az osztályharcok adják, Budai Nagy Antal és Dózsa György mozgalmai után négyszáz év küzdelem következett a független és szabad Magyarországért, Rá-

³ Az első, második és harmadik felfogás szembesülésére adtak lehetőséget a „tízkötetes” Magyarország Története elkészítésével kapcsolatos viták. Lásd: *Vita Magyarország kapitalizmuskori fejlődéséről*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1971. *Értekezések a történeti tudományok köréből*. 55. László Péter: New Approaches to Modern Hungarian History. *Ungarn Jahrbuch* 1972, 161-171. Kosáry Domokos: *Viták a történeti tudományok területén az 1970-es években*. Az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának Közleményei XXIX (1980) 119-136. Glatz Ferenc: A XX. század az 1945 utáni magyar történetírásban, *Múltunk* 1999, 223-257.

kóczi úgy kapcsolódik Kossuth Lajoshoz, mint a róluk elnevezett két fontos budapesti utca, Károlyi Mihály forradalma előkészítette a Tanácsköztársaságot, amely nemzeti történelmünk első gigantikus, dicsőséges próbálkozása az osztályelnyomás igazságtalanságának megszüntetésére és a nemzeti függetlenség, szuverenitás biztosítására. Az imperialista túlerő, a forradalmi türelmetlenség szülte szubjektív hibák és az azokat kihasználó ellenforradalmi cselszövés vezetett a bukáshoz, de 1945 újabb, most már sikeresen kihasznált lehetőséget adott az 1919-es célok megvalósítására. E felfogás politikai gyakorlatba ültetése volt a *Forradalmi Ifjúsági Napok* 1965-től sok éven át ismétlődő, 1848. március 15., 1919. március 21. és 1945. április 4. üzenetét teleologikus sorba rendező rendezvényssorozata. Az 1950-es évek elején Rákosi március 9-i születésnapja bonyolította még a helyzetet.

A *második felfogás* a gazdasági és társadalmi fejlődés objektív tényeire koncentrál, és az előző felfogásra reflektálva azt állítja, hogy Rákóczi Nagymajténnyal, 1848 1867-tel, Károlyi és 1919 csak az ellenforradalommal és Horthyval együtt jelenthetik a magyar történelem fő vonalát. E vonal megrajzolása során az a fő kérdés, hogy Ónodot miért követte Nagymajtény, Debrecent Világos, Károlyit Kun Béla és Kun Bélát Horthy, 1945-öt 1949, 1956. október 23-át 1958. június 16-a, 1989 eufóriáját napjaink kiábrándultsága? Mi magyarázza a magyar történelem kudarcait?⁴

A *harmadik felfogás* meghúzza a liberális demokratikus eszmei és ideológiai hagyományok ívét: 1989-ben értelmezése szerint 1848, 1918, 1946 és 1956 eszmei és politikai örökségére építhettünk, ez adta a harmadik magyar köztársaság biztos talapzatát: 1849 áprilisa kapcsolódik 1918 novemberéhez, 1946 februárjához, 1956 októberéhez és 1989 júniusához és októberéhez. Az utóbbi években a köztársaság napjának parlamenti ünneplése február 1-jén ezt a felfogást formálja aktuális politikai üzenetté. E felfogás a 19-20. századi magyar történelmet – Szelényi Iván tézisé-

⁴ Hanák Péter felfogására példák. „Historizálás és történetiség a kiegyezés vitájában” című tanulmánya. In: Hanák Péter: *Magyarország a Monarchiában*. Budapest, 1975, 157-221. „1867 európai térben és időben” című tanulmánya in Hanák Péter: *1867 európai térben és időben*. Budapest, 2001, 183-196.

vel élve – „egy újra és újra nekiveselkedő, de mindig meg-megtorpanó polgárosodási kísérletként”⁵ értelmezi.⁶

A *negyedik*, keresztény – nemzeti – hazafiasnak minősíthető *nézetrendszert* legjobban a ma használatos bankjegyeinken szereplő történelmi személyiségek fémjelzik: Szent István (10 000), Károly Róbert (200), Mátyás király (1000), Bethlen Gábor (2000), Rákóczi Ferenc (500), Széchenyi István (5000), Deák Ferenc (20 000), kritikus, válságos helyzetben az egységesnek minősíthető nemzeti érdeket hosszabb vagy rövidebb időre képviselni, védeni képes személyiségek. E felfogás kijegecesedett formájában értékeli Horthy Miklós és Kádár János konszolidációs teljesítményét is, és szkeptikusan tekint a forradalmak bajkeverőire.⁷ Egyik megfogalmazása szerint „Trianon nagyobb és tartósabb kárt okozott, mint a negyven éven át tartó orosz és kommunista uralom...a magyar állam és a magyar nép történelmében 1918–1920 volt e tragikus század mélypontja...Még Kun Béla rendkívül népszerűtlen kommunista rezsimjét is a román hadseregnek kellett elűznie Budapestről.”⁸ E felfogás igen konkrét kérdésben konfrontálódott az előző liberális-köztársasággal 1990-ben: az új magyar parlamentnek döntenie kellett a nemzeti ünnepek és szimbólumok új rendjéről. A koronás címer és augusztus 20-a prioritása a Kossuth címerrel és március 15-ével szemben, a millenáris ünnepségekkel, a Szent Koronának a Parlamentbe szállításával kapcsolatos, a 2002. évi választási kampányban fontos szerepet kapó viták illusztrálják e felfogás politikai lecsapódását.⁹

⁵ Idézi Bugyinszky György: *Népszabadság*, 2008. március 14. Hétvége, 3.

⁶ Litván György nagyhatású, tudományos szakszerűsége, hitelessége mellett személyiségének morális integritásával is ható nézeteihez lásd írásainak halála után megjelent gyűjteményes köteteit: *Maradjunk a tényeknél* (válogatta és szerkesztette Gál Éva és Kende Péter). 1956-os Intézet. Budapest, 2008. *Magyar gondolat–szabad gondolat*. (Válogatta és szerkesztette Gyurgyák János). Osiris, Budapest, 2008.

⁷ A szemléletre lásd Antall József 1993. augusztus 21-i interjúját. *HÍR-LAP* melléklete 1993. szeptember 1. 1–8. Idézi: Romsics Ignác: Horthy képeink. In: Romsics Ignác: *Történelem, történetírás, hagyomány*. Osiris, Budapest, 2008, 246.

⁸ John Lukacs: Magyarország a huszadik században. *Magyar Nemzet*, 2000. július 10.

⁹ A korabeli kormányzati oldal szempontjai: Rockenbauer Zoltán: Magyar millenium. In: *Magyarország politikai évkönyve*. 2002, 106–113. Az ellenzéki kritika: Gerő András: Két millenium Magyarországon. *Mozgó Világ* 2002/8, 13–24.

A közgondolkodásban, közbeszédben kevésbé, a szakmában markánsabban jelentkezik az *ötödik*, a posztmodern *szemlélet*, amely sem társadalomtudományos, sem mikrotörténeti és történeti antropológiai formájában nem feltételez fő vonalat, hiszen illúziónak minősíti a szakszerű tudományos objektivitást, megkérdőjelezi a nemzeti történeti narratíva szükségét és lehetőségét. Ebből a perspektívából nézve a Tanácsköztársaság nem referenciapont, az e szemlélet jegyében fogant társadalomtörténeti szintézis nem is említi ezt az időszakot s ezért most itt elhagyható az elemzésből.¹⁰

Ezek a felfogások több modern magyar történeti alapkérdést vetnek fel, amelyek koncentráltan jelentkeztek 1919-ben. Melyek ezek és milyen választ adhatunk rájuk? Paradox módon az első, *Forradalmi Ifjúsági Napos* és a negyedik, jobboldali felfogás is osztja azt a nézetet, hogy (Litván György 1988-as megfogalmazásában) az őszirózsás forradalom „a Tanácsköztársaság előszobája, a magyar kommünhöz vezető út egyik szakasza... Jobboldalról ez volt ellene a legsúlyosabb vád, kommunista oldalról pedig ez a funkciója jelentette számra az egyetlen mentséget. A hetven éven át domináló horthysta-ellenforradalmi és kommunista megítélés tehát, ha ellenkező előjellel is, teljesen egybecsengett.”¹¹ A történeti-politikai vitákban a jobboldal ma szívesen állítja be a Tanácsköztársaságot egy, a KMP megalapításától a mai MSZP-ig húzódó konstruált vonulatba,¹² a mai baloldal gyökereit a két forradalom közül inkább 1918-hoz kapcsolja. Alapkérdés tehát a két forradalom viszonyának kérdése (1918–19 egy forradalom két fázisa vagy két egymással ellentétes forradalom), hiszen a mai republikánus felfogásban a magyar demokratikus hagyományok egyik legértékesebb eleme a Tanácsköztársaságtól élesen elhatárolt „októbrizmus”. A Tanácsköztársaság vörös terror és csak színében tér el a fehér terrortól.

Valamennyi nézetrendszerben felmerülő kérdés, hogy kiemelkedő értelmiségiek Babitstól Bartókig miért üdvözölték, vagy legalábbis fogadták el a Tanácsköztársaságot s általában a radikális baloldali politikát.

¹⁰ Gyáni Gábor–Kövér György: *Magyarország társadalomtörténete*. Osiris, Budapest, 1998.

¹¹ Litván György: Az 1918–19-es demokrácia két tűz között. In: Litván György: *Magyar gondolat – szabad gondolat*. Osiris, 2008, 214.

¹² Lásd például a HÍR TV. 2009. február 21-i emlékező műsorát Tamáska Péterrel és Stark Tamással. HÍR TV Archívum.

Az első baloldali népfrontos (1956 után gyakran manifesztálódó) felfogás számára ez általában a történelmi szükségszerűség felismerését jelentette részben őszinte lelkesedésből (Krúdy Gyula szavaival: „nem félni az új történelemtől, az új Magyarországtól, a forradalmi szilajságú emberi akarások és ideálok robbanásától. Csak pusztuljon, vesszen el a régi világ...”¹³), részben józanságból („Lenin úgyszólván minden dolgozó embert és a nép minden vezetőjét előbb megkínált az új rendszerbe való békés beilleszkedéssel, mielőtt rászánta volna magát az összezúzásukra”¹⁴) vagy óvatos számításból¹⁵. Az egyik legleegyszerűsítőbb jobboldali megfogalmazás nem is keres magyarázatot: „Ez csupán az ő tévedésük, illetve az ő szégyenük. A történelem ugyanis már bebizonyította, hogy a kommunista rendszer zsákutca volt, eleve nem lehetett jól csinálni”.¹⁶

A Tanácsköztársaságban koncentráltan jelentkező, ma is aktuális történeti-politikai kérdés a parlamentarizmus szerepének, illetve a parlamenten kívüli politizálás lehetőségeinek megítélése. Tágabb eszme- és ideológiatörténeti perspektívában, különösen, hogyha a Tanácsköztársaság idején szerveződő szegedi ellenforradalmi csoportosulás ideológiáját is számításba vesszük, a proletárdiktatúra időszaka az 1867-es rendszer megkövesedett 1848-as és 1867-es platformjainak meghaladására tett legradikálisabb, legkövetkezetesebb próbálkozások periódusa. Előzménye ilyen értelemben nemcsak a szocialista, szociáldemokrata eszmekör valamennyi ága, beleértve az agrárszocialista mozgalmakat – nemcsak a radikális demokrata gondolatvilág, hanem a keresztényszocialista, valamint újkonzervatív, néppárti ideológiák is –, mindazok a különböző hatékonyságú szervezeteket vezető ideológiák, amelyek a hagyományos nemesi liberalizmus és a tőkés fejlődés következményeinek kritikájával léptek fel. Mindaz, ami a dualizmus utolsó két-három évtizedében szórványosan

¹³ Krúdy Gyula: Új történelmet kell írni. Magyarország, 1919. április 16. Idézi: Pándi Ilona: *A haladó magyar értelmiség útja 1848–1948*. Kossuth, Budapest, 1977, 68.

¹⁴ Magyar Lajos: Az intelligencia az orosz Tanácsköztársaságban. Világ, 1919. március 23. Idézi: Pándi Ilona: i.m. 70.

¹⁵ „A karrieristák...óvatosságból, koncot remélve mutatkoztak lojálisnak...” Pándi Ilona: i.m. 70.

¹⁶ Salamon Konrádot idézi Pető Iván Salamon Konrád *Nemzeti önpusztítás 1918–1920* (Korona, Budapest, 2001) című könyvéről írott recenziójában in: *Mozgó Világ*, internetes változat 27/12.

jelenik meg, váratlan robbanást okozó eleggyé áll össze 1919 márciusára. A konzervatív és a marxista-szocialista forradalmárok között a megváltás forrásában van a fő különbség: a marxista értelmezés szerint ez az egyetemes osztályszolidaritás, a konzervatív forradalom szerint a nemzeti egység. Az eszközök hasonlóak: szűk választási pártelitek helyett hatékony tömegmozgalom szervezése, szociális demagógia, a kor technikai színvonalának megfelelő leghatékonyabb propagandatechnikák alkalmazása. A liberalizmus minden formájának teljes feladása és elutasítása ilyen értelemben természetesen 1918 októbere célkitűzéseinek is a megtagadása.

A közjogi kérdések helyett a szociális problémák beemelése a nemzeti politizálás középpontjába és az internacionalizmus doktrínájának hirdetése az adott körülmények között azonban határozott nemzeti funkciót kapott, hiszen, mint erre Ormos Mária is többször felhívta a figyelmet: a magyarországi proletárdiktatúrát a bolsevista veszély mellett legalább olyan mértékben lehetett zsarolásként, a magyar nacionalizmus új trükkjeként értelmezni.¹⁷

Társadalomtörténeti szempontból is koncentráltan jelentkezik minden, a tiszta kálmáni és tiszta istváni rendszer kritikusai által évtizedek óta hangoztatott probléma. Ilyen a földnélküli agártársadalom erjedése, a középosztály különböző csoportjainak helykeresése, az ipari munkásság és más alsó városi rétegek szociális problémái által generált feszültségek, amelyeket megsokszoroztak a háború megpróbáltatásai. Ide kívánczik az erőszak problémája: a gyilkolás és pogrom politikai alkalmazása nem 1918–20 váratlan újdonsága, hanem a háborúk, leginkább a nagy háború tapasztalatait teljesíti ki. Az állami önkénnyel, tüntetőkre lövéssel, tömegtüntetések véres felosztatásával nem 1918–19-ben találkozott először a magyar társadalom. Újdonság a nagyságrend és az események rendkívüli felgyorsulása.¹⁸

¹⁷ Így például: *Padovától Trianonig*. Kossuth, Budapest, 1983, 210.

¹⁸ Lásd legújabban: Alice Freifeld: *Nationalism and the Crowd in Liberal Hungary, 1848–1914*. The Woodrow Wilson Center Press, Washington, D.C. – The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 200. Bihari Péter: *Lövészárok a háttérben*. Napvilág, Budapest, 2008.

E problémakör része a zsidóság szerepe és az antiszemitizmus szerepe a Tanácsköztársaság idején. Hajdú Tibor, Bihari Péter, Gyurgyák János, és újabban Balázs Eszter munkálkodott sokat a mai magyarországi értelmiségi szekértáborok formálódásának 1905-ig visszanyúló történetén, jól ismerjük az antiszemita előítéletek alakulását és egyre többet tudunk a zsidó vallási irányzatok egymás közötti vitáiról (Haraszi György, Frojmovics Kinga, Konrád Miklós) is. Legutóbb Kende János összegezte tények és közgondolkodásbeli sztereotípiák különbségeit¹⁹, mai témánk szempontjából azonban az a lényeg, hogy valamennyi domináns modern nemzeti történeti narratívában a Tanácsköztársaság kulcsfontosságú esemény e szempontból is. Akár a bűnbakkereső mechanizmusokat, akár a radikalizált tömegek motivációját, akár a magyarországi zsidó társadalom történetét, akár a modern magyar művelődés történetét kutatjuk, a Tanácsköztársaság nem sajnálatos epizód, hanem hosszú távú magyar eszme-, társadalom-, politika-, mentalitástörténeti folyamatok megkerülhetetlen sűrűsödési pontja. Koncentráltan jelzi azt is, hogy e feszültségek, folyamatok alakulását a Kárpát-medencében milyen drámai közvetlenséggel befolyásolják a közelebbi és távolabbi külső feltételek.

Legjobb tudomásom szerint nemzeti-állami történelmünk legutóbbi szintézisét egy angol kolléga, Bryan Cartledge írta meg angolul 2006-ban, magyarul tavaly jelent meg. Megfontolandónak tartom a Tanácsköztársasággal, a huszadik századi magyar társadalmi mentalitással kapcsolatos értékelését, amely visszavezet előadásom bevezetőjéhez. Szerinte a 133 nap meghatározóan formálta az 1919 utáni magyar nemzeti lelkületet, megalapozta a kommunizmus és a Szovjetunió gyűlöletét, azt a felfogást, amely Sztálint Hitlernél is nagyobb veszélynek tartotta mind a világ, mind Magyarország számára, és a hatalomátadásra hivatkozva kompromittálta 1918 októbrista republikánus demokrata hagyományait is.²⁰ Hasonló értékelést ad a Bécsben alkotó Lendvai Pál is: „Mindössze 133 napig tartott és valójában dupla ajándék volt mind a nagy étvágyú, új szomszéd államoknak, amelyek a gyűlölt Magyarország feldarabolását most antibolsevista retorikával követelhatték, mind pedig a tekintélyelvű

¹⁹ Kende János: „Zsidó identitásukat felszámolták”. A Tanácsköztársaság és az úgynevezett „zsidó részvétel”. *Szombat* 2009. (xxi) március, 14–16.

²⁰ Bryan Cartridge: *The Will to Survive. A History of Hungary*. Timewell Press, London, 2006, 330.

jobboldal ezt követő, nem kevésbé kemény rendszerének, amely negyedszázadon át a demokráciát és a liberalizmust a bolsevizmussal és terrorral, a bírálatot pedig az árulással azonosította. A tényleges tragédia abban rejlett, hogy a tiszavirág-életű kommunista rezsim a polgári forradalom romjain jött létre, mintha annak természetes folyománya lett volna”.²¹

Ma, amikor váratlan, félelmetes, nehezen megismerhető új kísértetek járnak be nemcsak Európát, hanem az egész világot, újra nyomatékosan napirendre kerül az útkeresés, a hatalmas társadalmi, gazdasági problémák kezelésére alkalmazható modellek kutatása. A Tanácsköztársaság a huszadik század első kataklizmája utáni magyar útkeresés egyik, súlyosan kudarcos modellje. A sok ígéretes és kevésbé ígéretes modell összeomlása utáni helyzetben a történetét értékelő harag és részrehajlás nélkül kutató, saját koruk ellentmondásaiban is eligazodni próbáló történészeket, magunkat csak szerénységre és visszafogottságra inthetjük.

²¹ Lendvai Pál: *Magyarok. Kudarcok győztesei*. Helikon, Budapest, 2001, 365.